न्त्रेण कारयेत् क्रियते यदा । उपवासाशक्तौ नक्तं भोजनं कुर्यात् "उपवासे त्वशक्तानां नक्तं भोजनमिष्यते" इति तद्वृतवचनान्तरात् । अशुद्धा चेत् पूजां कारयेत् । कायिकस्योपवासादिकं यदा शुद्धया अशुद्धया च स्वयं क्रियते । एवं स्मृतिपरिभाषिकायां वर्द्धमानोपाध्यायाः । नारदः "दिवाभागे त्रयोदश्यां यदा चतुर्दशी भवेत् । तत्र पूज्या महाराज्ञी देवी-सत्यवता सह । दिवाभागे दण्डद्वयमात्रत्वेऽपि अतएव प्रदोषे व्रतमाचरन्ति । पूर्वाह्णे तद्विधत्वेऽपि । पराह्णे त्रिमुहूर्त्तव्यापित्वे पराह्ण एव त्रिमुहूर्त्तव्यापि नीति वचनात् । यदा तु पूर्वपरयोर्न तथाविधा तदापि पराह्ण एव यथा ज्योतिषे "चतुर्दश्यामपराह्णा यदा भवति नारद ! । उपोष्या पूजनीया सा चतुर्दश्यां विधानतः" । सा सावित्री । ततश्चामावास्यायां सावित्रीव्रतविधानं त्रिमासोरेति वचनस्तत्परम् । पराशरः "सावित्रीमर्चयित्वा तु फलाहारा परेऽहनि । ततस्तावित्वा नारी वित्तभोगान् लभेत सा" ।

सावित्रीसूत्र न० सावित्रीदीक्षाविधिसूत्रम् शाव० । यज्ञोपवीते पञ्चम० ।

साम्बुधी स्त्री सान्त्व ध्यायति-ध्यै-क्विप् बहु० । चन्द्राम् त्रिका०

साम्ना स्त्री० सम-न स्त्रिय् । गोमहिषिते बोमर्षयातात्मके शम्बले अमरः ।

साम्न त्रि० सम चक्षुर्जलान्विते ।

साम्पितामार्द्र न० साम्पि अस्त्रिसहितं ताम्रार्द्रं यत्र । कांस्ये त्रिका० तस्य रङ्गसहिततामार्द्रजातत्वात् तथात्वम् साम्पिताम्रार्द्रं इत्येव पाठः सम्यक् अस्त्रिमांसो रङ्गः

साम्यर्य्य न० सदृशस्य भावः ष्यञ् । १वर्णव्याहारे, २माहात्म्ये ३सामानाधिकरण्ये च ।

साहस न० सहसा बलेन निर्वृत्तम् अण् । १बलेन कृते चौर्य्यस्त्रीसंग्रहादौ दुष्कर्मणि, "सहसा क्रियते यत्तु तत् साहसमिति स्मृतमिति" स्मृतिः । तद्विधतिः वीरमि० "तस्य स्वरूपमाह नारदः "सहसा क्रियते यत्तु तत्किञ्चिद्बलदर्पितैः । तत्साहसमिति प्रोक्तं संग्रहोबलमिहोच्यते" इति । तस्य चातुर्विध्यमाह बृहस्पतिः "मनुष्यमारणस्तेयं परदाराभिमर्शनम् । पारुष्यमभयस्तेति साहसं स्यात्तुर्विधम्" इति । उभय पारुष्यं वाग्दण्डपारुष्ये । तस्य त्रैविध्यमाह नारदः "तत्पुनस्त्रिविधं प्रोक्तं प्रथमं मध्यमस्तथा । उत्तमश्चेति शास्त्रेषु तस्योक्तं लक्षणं पृथक्" इति । एतेषां स्वरूपमाह स एव "फलमूलदलादीनां क्षेत्रोपकरणस्य च । भङ्गाक्षेपोपमर्दाद्यैः प्रथमं साहसं स्मृतम् । वासःपस्त्रपशूनां गृहोपकरणस्य च । एतेनैव प्रकारेण मध्यमं साहसं स्मृतम् । व्याघाती विषशस्त्राद्यैः परदाराभिमर्शनम् । प्राणोपरोधि यच्चान्यदुत्तमसाहसम्" इति । भङ्गः फलादेः स्वरूपनाशनम् । आक्षेप आक्रोशः वाक्तिरस्करणमिति यावत् । उपमर्दः स्वरूपावयवेन पीडनम् । एतेनैव प्रकारेणेत्यर्थः । त्रिविधेऽपि साहसे दण्डमाह नारदः "तत्र दण्डः क्रियामेयः प्रथमस्य शतावरः । मध्यमस्य तु शास्त्रज्ञैर्दृष्टः पञ्चशतावरः । उत्तमे साहसे दण्डः सहस्रावर इष्यते । वधः सर्वस्वहरणं पुराणिर्वासनाङ्कने । तदङ्गच्छेद इत्युक्तो दण्ड उत्तमसाहसे" इति । ब्राह्मणस्य तु महत्त्वापराधे शारीरदण्डाभावमाह स एव "अविशेषेण सर्वेषामेष दण्डविधिः स्मृतः । वधार्हते ब्राह्मणस्य न वधं ब्राह्मणोऽर्हतीति" । यमोऽपि "न शारीरो ब्राह्मणस्य दण्डाभवति कस्यचिद् इति । महत्त्वापराधे ब्राह्मणस्य दण्डमाह स एव "चिह्नात् तु वध्यते वह्नौ राजा भक्तं प्रदापयेत् इति । नारदोऽपि "शिरसोमुण्डनं दण्डस्तस्य निर्वासनं पुराद् । ललाटे चाभिशस्ताङ्कः प्रयाणं मृत्युभेन च" इति । परदारापहरणस्वरूपमाह तत्र च दण्डमाह याज्ञवल्क्यः "सामान्यद्रव्यमपहरतः साहसं स्मृतम् । तन्मूल्याद् द्विगुणो दण्डो निष्फले तु चतुर्गुणः" इति । बहुभिर्जनैः प्रकटादिबलमेव रक्षमाणस्य दुष्टस्य बलात्कारेण हरणं साहसकर्म स्वेवमिति पूर्वार्द्धार्थः । तन्मूल्याद्यपहृतद्रव्यमूल्यात् । निष्फले अपलापे । यः साहसं करोति तद्द्विगुणदण्डम् । यस्तु साहसं कृत्वा निह्नुते स चतुर्गुणदण्डाय इत्युत्तरार्द्धार्थः । साहसिकस्य प्रयोजयितारं प्रत्याह स एव "यः साहसं कारयति स दाप्यो द्विगुणदण्डम् । यथैवस्तत्कारिणा कारयेत्स चतुर्गुणम्" इति । द्विगुणदण्डं साहसिकदण्डाद्द्विगुणं दण्डम् । साहसिकविशेषं प्रत्याह स एव "अध्यांक्रोशातिक्रमलङ्घाटमार्गाप्रकारटः । मंदिरस्याप्रदाता च षड्दण्डभेदलम् । सामन्तकुलिकादीनामपकारस्य कारकः । पञ्चाशत्पणिको दण्ड एषामिति विनिश्चयः । अक्रन्दं